

**ФРАЗЕОЛОГІЗМИ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АРАБСЬКОЇ МОВ.
СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ**

Вінницький національний технічний університет

Анотація:

Стаття присвячена дослідженню фразеологічних одиниць української та арабської мов. Окреслено і проаналізовано спільні та відмінні риси цих фразеологізмів.

Ключові слова: фразеологізми, національна культура, фразеологічна одиниця, лексема.

Abstract:

The article is devoted to research of phraseological units of Ukrainian and Arabic languages. The general and distinctive features of these phraseologisms are outlined and analyzed.

Key words: phraseologisms, national culture, phraseological unit, lexeme.

Фразеологізми – унікальне явище в скарбниці кожної мови, оскільки є джерелом інформації про духовне та матеріальне життя народу. Вони є ніби текстом в тексті, де відображено національний дух та своєрідний колорит народу. Такі номінативні одиниці створюють культурно-національну картину світу, в якій віддзеркалюються побут і характер, звичаї та поведінка людей, їхнє ставлення до світу та один до одного [1].

Відомо, що фразеологізми виникають із вільного поєднання слів, які вживаються в переносному значенні. Поступово переносне значення забувається, стирається, поєднання стає стійкою фразою у спілкуванні. Фразеологічні одиниці являють собою національно-специфічні одиниці мови, що акумулюють культурний потенціал народу.

Арабська мова, на відміну від української, котра належить до індоєвропейської мовної сім'ї, входить до складу семіто-хамітської родини мов. Метою нашої розвідки є виявлення спільних та відмінних рис фразеологічних одиниць цих двох різноструктурних мов.

Над дослідженням фразеологічних одиниць працювали багато наукових діячів. Серед них такі східнослов'янські мовознавці як Ф. Буслаєв, О. Потебня, Ф. Фортунатов, О. Шахматов, українські та російські вчені-сходознавці В. Рибалкіна, В. Ушаков, О. Міщенко, Г. Шарбатов, І. Крачковський, Л. Григор'єва, З. Ісмаїлова, а в закордонній арабістиці відомі імена аль-Амеда, Бараката, Ландберга, аль-Майдані, аль-Мубаррада, Ібн Мансура, ат-Тікріті, аль-Фахурі, Фурайха, Шанеба. Вивчення фразеологізмів іноземними студентами розглянуто в працях [2, 3, 4].

Досліджена нами певна кількість фразеологізмів арабської та української мов надала змогу виявити невелику кількість фразеологізмів, котрі співпадають семантично, лексично та стилістично. Серед них такі фразеологізми як *بنی آدم* – діти Адама; *يسفك الّدماء* – проливати кров, *ما وراء أنفه لا يرى أي* – від чистого серця; *كسر شيء* – далі свого носа нічого не бачити; *خريف العمر* – осінь життя; *من قلب نقي* – від чистого серця; *كسر* – розірвати пута; *الخوف من ظلك* – боятися своєї тіні; *شجاع كالأسد* – хоробрий як лев тощо. До цієї ж групи нами віднесено деякі релігійні фразеологізми, наприклад: *الإنسان يفترض والله يتصرف* – чоловік мислить, а Бог рядить; *الله وحده يعلم* – одному Богу відомо; *ارحم روحك* – відпочивати душею; *لقفل الروح* – зачиняти душу на замок; *الروح الى الروح* – душа в душу.

Не можна обійти той факт, що фразеологізм «халіф на годину», котрий походить від однойменної назви казки з циклу «1001 ніч», в українській та в арабській мові має подібне значення – людина, яка на короткий час отримала владу, хоча лексема «халіф» походить від арабського *الخليفة* – «наступник» і є титулом правителя у мусульман, якого вважали наступником Мухаммеда.

Іншу групу склали фразеологізми, котрі співпадають за значенням та стилістичним вживанням, але відрізняються тільки окремими компонентами. Наприклад, фразеологізми *عض أطراف أصابعك* і «кусати лікті» відрізняються тільки компонентом *أطراف أصابعك* (кінчики пальців) і лікті; *يوم الدين* (букв. «день релігії») – Судний день; *يوم القيامة* (букв. «день виходу з могил») – Судний день; *من يد إلى يد* (букв. «від руки») – з рук у руки. До цієї ж групи нами віднесено фразеологізми, котрі співпадають за семантикою та стилістичним забарвленням, але різняться за образністю. Наприклад, у фразеологізмах *اتشقت عصا بينهما* (букв. «між ними тріснула палка») та чорна кішка пробігла (між ними) використовується різна образність (палка, що тріснула, і чорна кішка), а також *ما في الصدر*

(букв. «те, що у грудях») – у глибині душі; برودة العين (букв. «прохолода ока») – насолода очей; قلوب قرب الحلق (букв. «серце біля горла») – душа в п'яти пішла (від страху); تقع في أيديهم (букв. «упасти в їхні руки») – приперти до стіни.

Зазначимо, що велику кількість становлять фразеологізми, котрі не мають відповідників у фразеологічній системі іншої мови. Вони відображають особливості психології, способи мислення, специфічні умови розвитку матеріального та духовного життя носіїв мови. Наприклад, в тексті Корану знаходимо фразеологізм سكرة الموت, що буквально означає «оп'яніння смертю», в українській мові для нього знаходимо тільки найбільш адекватні відповідники: передсмертні муки, передсмертна агонія. Для фразеологізму ذروة الحياة الأقصر (букв. «розквіт життя найкоротшого») – краща пора життя земного; قلوبنا غلف (букв. «наші серця необрізані») – недоступні для віри серця [5].

До цієї групи нами віднесено також фразеологізми, значення яких пояснити можна тільки через зв'язок із певною історичною подією або звичаєм. Фразеологізм арабської мови مع ختم على الجزء الخلفي (букв. «з печаткою на потилиці») абсолютно незрозумілий іноземцю, оскільки історія його походження пов'язана з неосвіченими єгипетськими селянами, які лікувалися від усіх хвороб прикладанням розжареної праски до потилиці, після чого залишався на все життя знак, який свідчив про велике невігластво того, хто це зробив. Значення іншого фразеологізму أصم في حفل زفاف (букв. «як глухий на весіллі») має тісний зв'язок з реаліями життя арабів, оскільки арабське весілля – дуже галаслива подія і тільки глухий не може брати участь у загальній радості. Значення фразеологізму – тільки безглуздий поводить не так, як усі [6].

В українській мові про людину, яка обманює, кажуть, що вона «водить за ніс». Цей фразеологізм виник, за одною з версій, від мистецтва водіння великих тварин на мотузці за допомогою невеликої хитрості. В арабській мові в подібній ситуації використовують вираз لتضحك على لحية شخص ما, який буквально означає «посміятися над чиеюсь бородою», тобто обманути, не дотриматися слова, «посміятися над чиеюсь честю». Борода у арабських торговців була символом честі. Під час укладання торговельних угод на підтвердження своїх слів чоловікам було достатньо доторкнутися до своєї бороди, проводячи рукою по її трикутному контуру. Цей жест у арабів зберігся й досі як знак «даю слово честі» та виконується чоловіками з бородою і без неї.

Зауважимо, що іноді національна специфіка чи реалія може внести певний стилістичний дисонанс. Наприклад, арабський фразеологізм كزوجات لزوج واحد (букв. «як дружини одного чоловіка») є недоречним в українському дискурсі, оскільки поняття полігамії не є зрозумілим українському читачеві; фразеологізм على غرار تاريخين (букв. «схожі як два фініки») також містить чужорідне для українського читача порівняння.

Отже, результати проведеної нами розвідки дозволили виявити в таких неспоріднених і різноструктурних мовах як українська та арабська невелику кількість фразеологізмів, котрі співпадають семантично, лексично та стилістично, проте більша частина проаналізованих фразеологізмів містить значні розбіжності, що зумовлено особливостями національного характеру, духовного складу, культури, своєрідністю етнічного побуту, традицій і звичаїв, історичним розвитком народів. Все це дає підставу для вивчення і розуміння українських фразеологічних одиниць в арабській аудиторії, а також, з іншого боку, допомагає українському і арабському народам спілкуватися один з одним, сприяє їх взаєморозумінню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Маслова В.А. Лингвокультурология. М. : Академия, 2007. – 208 с.
2. Азарова Л.С., Горчинська Л.В., Пустовіт Т.М. Особливості вивчення фразеологізмів у викладанні української мови як іноземної / «Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації». – Херсон. – Том 30(69) №4, 2019.
3. Азарова Л. Е., Горчинская Л. В. Фразеологизмы как аспект изучения лексики иностранными студентами. Закарпатські філологічні студії. Ужгород, 2019. – Вип. 11, – С. 27–34.
4. Larysa Azarova, Tetiana Pustovit, Lyudmila Radomska, Lyudmila Horchinska. Use of information technologies in studying phraseology in the course of ukrainian as a foreign language. *National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Faculty of Linguistics. Advanced Education 2020*, p. 28 – 32.
5. Ушаков В. Д. Фразеология Корана/ В.Д. Ушаков. - М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1996. – 204 с.
6. Лебон Г. История арабской цивилизации / Г. Лебон. – Минск : МФЦП, 2009. – 704 с.
7. Галинська О. М. Фразеологізми як знаки культурної інформації [Текст] / О. М. Галинська // Проблеми зіставної семантики: збірник наукових статей. – Вип. 10 / відп. ред. Корольова А. В. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2011. – Ч. 2. – С. 72-76.
8. Забіяка В. А. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування: практ. посіб. / В. А. Забіяка, І. М. Забіяка. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – 304 с.
9. Словник фразеологізмів української мови / Уклад.: В. М. Білоноженко та ін. – К.: Наукова думка, 2008. – 1197 с.
10. Сучасний українсько-арабський словник. Упорядники Алі Субх та Юрій Кочержинський. Київ : Дуліби, 2018. – 19 с.
11. Ядловська Н. Фразеологічний матеріал української мови в чужомовній аудиторії / Наталія Ядловська // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів, 2007. – С.122-125.

Горчинська Людмила Володимирівна, старший викладач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: amila5@ukr.net

ЕльТахраві Абдель Рахман Рашид, студент гр. ЗПІ-176, ФІТКІ, ВНТУ, м. Вінниця, e-mail: abdulrahman_rashad@hotmail.com

Horchinska Lyudmila Volodymyrivna, Senior Lecturer of the Linguistics Department of Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: amila5@ukr.net

Eltahrawi Abdelrahman Rashad, student group ЗПІ-176, Faculty of Information Technology and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: abdulrahman_rashad@hotmail.com